

שני מפגשים ליד באר המים בארם נהרים – ניתוח אינטרטקסטואלי של שני הסיפורים –

תקציר

המאמר נזקק לפרשנות-פנים-מקראית (אינטרטקסטואלית) – כדי להתמודד עם הצעה פרשנית לסיפור "החיזור אחר רבקה" (בראשית כ"ד), שעל פיה "העבד", ולא אחר, היה החתן המחוזר (מנחם פרי באלפים תשס"ו).

על-פי הצעתנו, מתברר, כי סיפור המפגש בין יעקב ובין רחל ליד הבאר בחרן והדיי בבית לבן (בראשית כ"ט) – עשוי לשפוך אור על המפגש בין עבד אברהם ובין רבקה ליד באר המים בעיר נחור ועל הדברים בבית בתואל (בראשית כ"ד).

בשני מאמרים שפרסמתי לאחרונה בכתב העת "שאנן"¹ – נדרשתי לפרשנות-פנים-מקראית,² דהיינו: ניתוח אינטרטקסטואלי של סיפורים מקבילים במקרא.³ בדרך זו ביקשתי לפתור בעיות, שנתעוררו בביקורת המקרא.

במאמר זה אבקש להידרש למתודה פרשנית זו – כדי להתמודד עם הצעה פרשנית לסיפור "החיזור אחר רבקה" (בראשית כ"ד), שעל פיה "העבד", ולא אחר, היה החתן המחוזר.⁴

תאריכים:

מקרא, פרשנות-פנים-מקראית, דרמה.

מילות מפתח:

אברהם ויצחק, עבד-אברהם ורבקה, לבן הארמי, יעקב ורחל, מפגש אצל הבאר.

1. "מעשה-המרגלים בדרמה ובנאום – עיון אינטרטקסטואלי", שאנן, שנתון המכללה האקדמית הדתית לחינוך חיפה, תשס"ג, עמ' 33-56.
2. "מעמד הר סיני בדרמה ובינאום" – עיון אינטרטקסטואלי, שם, תשס"ד, עמ' 17-37.
3. ראו ירושלמי ראש השנה פ"ג ה"ה: דברי תורה עניים במקומן, ועשירים – במקום אחר. וראו מי וייס, "מלאכת הסיפור במקרא", מולד, תשרי תשכ"ג, עמ' 402-406; ובתוך מקראות ככוונתם, ירושלים תשמ"ח עמ' 293-334.
3. ראו י' זקוביץ, מבוא לפרשנות פנים מקראית, אבן יהודה 1992.
- י' זקוביץ, מקראות בארץ המראות, ישראל 1995.
- G.R. O'say, "Intertextuality", in J.H. Hayes (ed.). *Dictionary of Biblical Interpretation*, vol. 1, Nashville 1990, pp. 546-548
4. ראו מנחם פרי, "עזר כנגדו – רבקה וחתנה העבד, והקואליציה של אלוהים עם הנשים בסיפור המקראי", אלפיים 29, תל אביב תשס"ו 2005, עמ' 193-214.

שנתון "קל" – תשס"ז – כרך י"ב

נראה לי, כי סיפור המפגש בין יעקב ובין רחל ליד הבאר בחרן והדיו – בבית לבן (בראשית כ"ט) – עשוי לשפוך אור על המפגש בין עבד אברהם לבין רבקה ליד באר המים בעיר נחור ועל הדברים בבית בתואל (שם כ"ד).⁵

מטבע הדברים, תסתמך פרשנותנו על ההבנה הכללית של הסיפור (בבראשית כ"ד), שאנו רואים בו דרמה במבנה אפיזודי.⁶

כמו-כן נתייחס לאחד הערכים המרכזיים בהשקפת העולם של המקרא, הבא בו לכלל ביטוי: מעשה החסד של האדם – ואלהים גומל החסד.⁷

לפיכך נראה לי, כי שניים מגיבורי הדרמה מתוארים כיגומלי-חסדים' (בלשון חז"ל): העבד-האיש, זקן-ביתו של אברהם, והנערה-העלמה, רבקה, בת-בתואל, שהרי שניהם מוכנים לוותר על רווחתם האישית למען הזולת.

לעומתם, לבן, הגיבור השלישי במחזה, מתואר כ'ערום', המעמיד את רווחתו, את אנוכיותו – במרכז.

ומה על יצחק, הגיבור הרביעי?

הוא מוצג כ'תמים' – באמונתו המוחלטת באלהים יחיה.

גם הגיבור הנסתר של הסיפור (ושל המקרא כולו) – 'אלהים' – מתגלה בדרמה זו בפן 'החסד' שבו – בשם הויה⁸ – בהבלטה מרובה ביותר בטקסט: ללמדך, כי האל, המשגיח על בריותיו – **אל קָאֵי** (ט"ז, יג) – הוא שהסב את נישואי יצחק לרבקה – לקיים את 'דבר האלהים' לאברהם (כהשבעתו לעבדו הנאמן). לא מקרה (=גורל עיוור) ולא נחש מאגי (של העבד-האיש) – זיווגו בין השניים, אלא **מד' יצא הדבר** (כ"ד, ג) – כמאמר לבן ובתואל. לפיכך, בשיא המחזה (כ"ד, כז) – מכריז העבד ואומר: **ברוך ד' (אל-החסד), אשר לא עזב חסדו ואִמְתוּ מעם אֲדָנִי**.⁹

היחסים מלאי האימון שבין אברהם ועבדו – כמו האהבה והדאגה לבנו, יצחק – מוצגים בפתיחת הסיפור (כ"ד, א-ב): **ואברהם זקן בא בימים, וד' ברוך את אברהם בכל. ויאמר אברהם אל עבדו, זקן ביתו, המִשָּׁל בכל אשר לו: שים-נא ידך תחת ירכי וגו'.**

הכתוב (בקריאתנו) מניח, כי אברהם, הזקן **בא בימים**, לא העלה על דעתו לעשות את הדרך הארוכה לחרן, ולפיכך, נעזר **בעבדו, זקן ביתו** (מן הסתם – במיטב שנותיו):¹⁰

5. המפגש ליד הבאר שבשולי הישוב – מצוי עוד במקרא, ומקום זה משמש מקום להיכרות הזר עם יושבי המקום. כך, משה, הבורח מפני פרעה: **וישב בארץ מדין – וישב על הבאר**. (שמות ב', טו). ואפשר גם דינה הסקרנית: **ותצא דינה ... לראות בנות הארץ** (ליד באר המים) – **וירא אתה** (שם) **שכם** (בראשית ל"ד, א-ב).

6. ראו ניסן אררט, **הדרמה במקרא**, ירושלים, תשנ"ז, עמ' 41-55.

7. ראו ניסן אררט, **אמת וחסד במקרא**, ירושלים תשנ"ג, עמ' 25-27.

8. ראו שמות רבה פרשה ג' (ו) ופרשה ל"ג (ד): בכל מקום שנאמר ד' – מידת רחמים; בכל מקום שנאמר אלהים – מידת הדין.

9. ראו, שם, **הדרמה במקרא**, עמ' 44: מערכה ראשונה – עבד-אברהם איש-החסד; מערכה שנייה – רבקה נערת-החסד; מערכה שלישית – לבן-הארמי הערום; מערכה רביעית – יצחק בחסדי-האהבה. שימו-לב: מערכה ראשונה: בית אברהם **בארץ כנען**; מערכה שנייה: באר בעיר נחור **בארם נהרים**; מערכה שלישית: בית בתואל ולבן **בארם-נהרים**; מערכה רביעית: באר לחי ראי **בארץ כנען**.

10. "עבד", כאן, תואר של כבוד – כמו "עבד-מלך" נאמן. ראו צבי רדי, חיים רבין, **המלון החדש לתנ"ך**, ירושלים, 1989, עמ' 415.

אהבת אברהם לבנו ודאגתו לייעודו – מתגלים באופן שהוא מתייחס אליו בדבריו **לעבדו**, איש אמונו: הוא חוזר ואומר באהבה: **לבני, לבני, לבני, לבני יצחק, בני, לבני, בני**; ובתגובת העבד (אפשר אליעזר)¹¹ – **בנך**. האמון, שאברהם נותן בעבדו, מתבטא במעשה שהוא עושה – כמעשה יעקב בבנו, יוסף (בראשית מ"ז, כט):

שים נא ירך תחת ירכי – ועשית עמדי חסד ואמת.

העבד, המודרך על ידי אברהם, יודע בדיוק מהו היעד (כמצוין בשיחתם – **שם, שמה, משם, שמה**): (כ"ד, י-יא) **ויקם וילך אל ארם נהרים, אל עיר נחור – ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב, לעת צאת השָׁבֶת**. העיר, הסמוכה לחרן, העיר הגדולה, מצוינת בתעודות קדומות כתל-נחירי או כנחור.¹²

אולם בבואו אל היעד – עיר נחור – נעדר הכינוי "עבד", במכוון, מסיפור הדברים. פעולותיו ותפילתו (יא-יד): **ויברך הגמלים – ויאמר – – – הקרה נא לפני היום – – –** ניתנים בגוף שלישי; ובעודו מחכה לראות, אם הצליחה תכניתו (כמבואר להלן) – מכנהו הכתוב "הוא" (טו): **ויהי הוא טרם כלה לדבר – והנה רבקה יצאת:**

"הוא" מתאר אפוא מצב-ביניים:

הוא כבר לא "עבד", בשליחות אברהם, אך טרם חש עצמו "איש" פלאי,¹³ הפועל בשליחות אלוהים.¹⁴ לפיכך, בראשית המפגש עם רבקה, עדיין מכנהו הכתוב (יז) בשם עבד: **וירץ העבד – – – ותאמר: שמה, אֲדֹנָי – – –**; אולם, לאחר שהצליחה תכניתו (כז): **ותשאב לכל גמליו, מעניק לו הכתוב את התואר הנכבד "האיש".¹⁵**

משמעותו, על-אתר, מתבארת מלשון הכתוב (כא): **והאיש משתאה לה, מחריש לדעת, ההצליח ד' דרכו, אם לא.**

"האיש" מציין אדם, הפועל בזמנתו וחש עצמו פועל בשליחות ד' (מעשה של "חסד ואמת") ומעורר השתאות ופליאה אצל הזולת.

משמעות זאת של "האיש" הפלאי – בעיני רבקה, לבן וכל בית נחור – עומדת במבחן הכתובים עד תום הסיפור, כאשר (סא1): **ותקם רבקה ונערתיָה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש – הפלאי – אתנחתא;** ואפשר סוף פסוק: המשימה בארם נהרים נשלמה.

לפיכך, במקביל לָאָמור בפתיחת הסיפור (י-יא): **ויקח העבד עשרה גמלים – – – וילך אל ארם נהרים, אל עיר נחור –** אומר לנו הכתוב כאן בסיום הסיפור (סא2): **ויקח העבד את רבקה וילך**

11. זיהוי העבד עם אליעזר מצוי בבראשית רבה פרשה נ"ט. המדרש (שם, ח) לומד מן הכתוב **זקן ביתו** – שהיה זיו איקונין שלו דומה לו; **המשל בכל אשר לו** – שהיה שליט ביצרו כמותו. רוצה לומר: אליעזר הזדהה עם אדוניו הזדהות מלאה כאיש חסד – עד כדי ביטול אישיותו העצמית. אפשר, שמכאן נובעת השמטת השם אליעזר, והוא נקרא: **בן משק ביתי** (ט"ו, ב) – בלבד.

12. ראו **עולם התנ"ך, בראשית**, 1982, עמ' 156.

13. השו"ה האיש" ומנוח – שופטים י"ג, י-יג; יז-יט: **והוא פלאי – – – [והוא] מפלא לעשות.**

14. שימו לב: התואר "הוא" חוזר ומצוין בסיפור, שעה שנדמה ל"עבד", כי סיים את שליחותו (נג-נו): **ויוצא העבד – – – ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ולאמה. ויאכלו וישתו** (לסיום העסקה), **הוא והאנשים אשר עמו**. מכאן ואילך – הדברים אמורים בגוף שלישי: **ויאמר: שלחני לאדני – – –**

15. השו"ה לגבי יצחק – בראשית כ"ו, יג; ולגבי יעקב – שם, ל', מג ועוד במקרא.

– אל אדוניו, אברהם, היושב בארץ הנגב;¹⁶ לָשֵׁם אמורה להגיע השיירה, שיצאה מארם נהרים, והיא נושאת עמה את האשה היעודה ליצחק, בנו.

שוב עתה אל האמור בראשית הסיפור, וננסה להבין אותו מתוך השוואה אל הסיפור המקביל – הגעת יעקב אל חרן:

ראינו לעיל, כי עם בואו לעיר-נחור, "העבד" הופך ל"הוא", שעה שהוא מגלה יזמה ופועל למימוש השליחות על-פי תכניתו. הכתוב (יא) מגלה לנו, כי אינו פוקד את משפחת אדוניו, בהגיעו אל היעד – **עיר נחור** – מקום מגורי רבקה, בת בתואל, בת נחור, אחי אברהם, אלא חונה **מחוץ לעיר אל** (ליד) **באר המים** (דווקא).

בבחירת המקום והשעה – **לעת ערב, לעת צאת השאבת** – נראה לי, כי הקורא מתבקש לערוך השוואה לסיטואציה דומה – הגעת יעקב אל יעדו בחרן, ומתוכה ילמד, מהי תכניתו היזומה של "האישי".¹⁷

בדומה לסיפורנו – מצטווה יעקב (כ"ח, א-ב): **לא תקח אשה מבנות כנען! קום לך פדנה ארם ביתה בתואל, אבי אמך** – – – (י) **ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה** – – – (כ"ט, א-ב) **וישא יעקב רגליו, וילך ארצה בני קדם – וירא – והנה באר בשדה** – – – (ד-ו) **ויאמר להם יעקב: אחי, מאין אתם? ויאמרו: מחרן אנחנו! ויאמר להם: הידעתם את לבן, בן נחור? ויאמרו: ידענו! ויאמר להם: השלום לו? ויאמרו: שלום. והנה רחל בתו באה** (עומדת לבוא) **עם הצאן** – – –

על יסוד מידע זה (י-יג): **ויהי כאשר ראה יעקב את רחל, בת לבן, אחי אמו** – – – **וישק את צאן לבן אחי אמו – וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך**.

ורק עתה: **ויגד יעקב לרחל, כי אחי אביה הוא** (קרוב-משפחה), **וכי בן רבקה הוא**.

ומיד: **ותרץ ותגד לאביה. ויהי כשמע לבן את שמע יעקב, בן אחתו – וירץ לקראתו, ויחבק לו, וינשק לו, ויבאֵהוּ אל ביתו**.

וכאן, בבית, חוזר יעקב ומגולל את האירוע הפלאי אצל הבאר: **ויספר ללבן את כל הדברים האלה** – כאומר: **מד' יצא הדבר! רחל היא האשה המיועדת לי בחסדי-האלהים**.

סביר להניח, כי הסיפור הפלאי על שאירע ליד הבאר בעיר נחור ליד חרן, העיר הגדולה – היו לו מהלכים – הן בבית אברהם והן בבית נחור.¹⁸

נמצא, ש"העבד", כמו יעקב, בא תחילה אל הבאר – כדי ללקט מידע על שלום בתואל, בן נחור, ועל בתו, רבקה, היעודה ליצחק, בן אברהם.

מידע זה אכן הושג – כדברי הכתוב (כ"ד, טו-טז): **ויהי הוא טרם כלה לדבר – והנה רבקה יצאת, אשר ילדה לבתואל, בן מלכה, אשת נחור, אחי אברהם – וכדה על שכמה; והנערה טבת-**

16. אברהם אינו יושב קבע, אלא נודד – כלשון הכתוב (כ"א, א): **ויסע משם אברהם ארצה הנגב – וישב בין קדש ובין שור – ויגד בגוד**. לאחר מכן התגורר אברהם בבאר שבע ובחרון. במרחב זה (שבין קדש שבאדום – במזרח; ובין שור, שבגבול מצרים, במערב) מצוייה (ט"ז, יד): **באר לחי ראי – הנה בין קדש ובין בוד**, הנזכרת בהמשך הסיפור כאן (סב) – כמסתבר במדבר באר שבע (כ"א, יד).

17. כטענת המחבר (עמ' 193), שמאחורי כל סיפור מקראי 'חבוי' סיפור נגדי.

18. יצויין: לבן מכיר באלהים (ל"א, כד) ומעיד באלהים (נ-ג): **אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו**. משום-כך נבדלות משפחות נחור מן הכנענים, באמונתם המונותאיסטית; ולפיכך נשלח יעקב (וכן "העבד") לקחת אשה ממשפחת נחור, אחי אברהם, בחרן.

מראה מאד, בתולה, ואיש לא ידעה. דברי הכתוב מקבילים למה שאמר, בקיצור, בבית (מה):
אני טרם אכלה לדבר אל לבי – והנה רבקה יצאת, וכדה על שכמה.

לאחר מכן (כפי שניתן להילמד מסיפור יעקב ללבן על אודות האירוע הפלאי אצל הבאר) יוזם "האיש" – על דרך מעשה הנחש או על דרך מבחן האופי (כהבנת קוראי הסיפור בקריאה ראשונה) – את תכניתו: להציג את המפגש בינו ובין רבקה כאירוע פלאי – מעשה של חסד אלוהי, האמור לעורר בכל שומע ירא אלהים, במשפחת נחור, את המסקנה: **מד' יצא הדבר!** – רבקה חייבת להינשא לחתן המרוחק.¹⁹

ואכן "האיש" שוזר את "החסד" (האידיאה המרכזית בסיפור) בפתח תפילתו ובסיומה (יב-יד):
ויאמר: ד', אלהי אדני, אברהם, הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני, אברהם – – – ובה אדע, כי עשית חסד עם אדוני.

בהמשך, מתפרשת "ההצלחה" של התכנית – כחסד אלהי (כא): **והאיש משתאה לה (מתבונן, תמה עליה), מחריש (מתאפק, שותק וממותין) לדעת, ההצליח ד' דרכו אם לא.**

ומשהצליח (כו-כז): **ויקד האיש, וישתחו ויאמר: ברוך ד', אלהי אדוני, אברהם, אשר לא עזב חסדו וְאָמַר תוֹ מַעַם אֲדֹנָי. אנכי בדרך נחני ד' (אל) בית אחי אדני.**

מסתבר, כי גם תפילה זו השמיע "האיש" (כדרך המחזה) – לעצמו בקול – ולאוזני רבקה, ולכן מיד (כח): **ותרץ הנערה ותגד לבית אמר כד ברים האלה – מקביל אל האמור במפגש יעקב ורחל (כ"ט, יב): ויגד יעקב לרחל, כי אחי אביה הוא, וכי בן רבקה הוא – ותרץ ותגד לאביה.** בשני המקרים מביאה הנערה את סיפור הדברים המופלאים, שאירעו ליד הבאר.

משנתרשם לבן מן הנזם ומן הצמידים (ל): **וכשמעו את דברי רבקה, אחותו, לאמר: כה דבר אֵלֵי האיש – המפליא לעשות, החליט לבדוק את הדברים מקרוב: ויבא אל האיש – ואכן הדברים מאומתים: והנה הוא עִמָּד על הגמלים על העין.**

לבן מתרשם מן "האיש" רב-החסד (לא) **ויאמר: בוא, ברוך ד'! למה תעמד בחוץ, ו(הרי) אנכי פְּנִיתִי (את) הבית, ו(את ה)מקום – לגמלים!?**

כשהעבד חש בהתקרבות תכניתו אל 'השיא' – שעה שישא דברים לפני מארחיו הנדיבים – (לב-לג): **ויבא האיש הביתה – – – ויאמר לא אכל, עד אם דברתי דברי! ויאמר: דָּבָר.**

בפתיחת דבריו הוא מציג את עצמו (לד): **עבד אברהם אנכי!**

בגופם של הדברים (כבמעשה אברהם בהשבעתו אותו) מציג העבד תחילה את ייחודו של החתן הנעלם (לו): **בן לאדני – האהוב (ובהמשך – שלוש פעמים לבני), אך את עיקר נאומו הוא מקדיש לשכנוע המאזינים, כי תפילתו על עין המים (כי עשית = [תעשה] – חסד עם אדני) וציפייתו לדעת, ההצליח ד' דרכי אם לא) – אך נתגשמו בחסדי האל.**

לפיכך חוזר לשון "ההצלחה" – בפרשנותו להשבעת אברהם (מ): **ויאמר אלי: ד', אשר התהלכתי לפניו, ישלח מלאכו (השווה כ"ד, סוף ז) אֶתְךָ וְהַצְלִיחַ דְּרֹכְךָ; ובמשמעות, שהוא נותן לתפילתו**

19. ראו קריאת אנדרו שיין, המציע פרשנות זו לימבחן – כפתרון לבעיה של "העבד": כיצד הוא יוכל למכור סחורה – בלא שהקונה יראו אותה?

A. Schein, "The Test of Rebecca", *Tradition* 31: 4, 1997, pp. 23-28.

לרעיון זה שותף גם המחבר (עמ' 210): הוכחה מדהימה כל-כך לאישור, שנותן אלוהים לתכניתו של אברהם, אמורה לחייב גם את לבן ובתואל, ודומה, שלא נותר להם אלא לתת לו את רבקה מיד.

על עין המים (מב): **נְאִמְרָה ד', אלהי אדני, אברהם (= כ"ד, יב), אם ישך נא מצליח דרכי, אשר אנכי הלך עליה (= בה).**

לאחר מכן מתאר "העבד" את האירועים באורח ענייני, כשהוא שב ומדגיש את הכרת הטובה לאלהים רב-החסד (לעיל כ"ד, כו-כו): **ויקד האיש וישתחו לד'. ויאמר: ברוך ד', אלהי אדני, אברהם, אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני: אנכי בדרך נחני ד' (אל בית אחי אדני) – באומרו עתה (מח): ואקד ואשתחוה לד', ואברך את ד', אלהי אדני, אברהם, אשר הנחני בדרך [חסד ו] ואמת לקחת את בת אחי אדני – לבנו.**

וכאן מגיע "העבד" אל תכלית נאומו (מט): **ועתה (מכאן המסקנה): אם ישכם עושים חסד ואמת את אדני – הגידו לי; ואם לא – הגידו לי, ואפנה על ימין או על שמאל.**

ואכן אחר הפסקה (נ-נא): **ויען²⁰ לבן ובתואל ויאמרו: מד' יצא הדבר! לא נוכל דבר אליך רע או טוב. הנה רבקה (לא נערה, אלא אשה!) לפניך, קח ולך, ותהי אשה לבן אדניך, כאשר דבר ד' – "דבר" במשמעות של גילוי אלוהי מופלא²¹ – גזר. (השווה ויקרא י', ג. מל"א ט"ז, לד).**

נרגש מהצלחת תכניתו (רבקה תינתן לחתן הנעלם, ברצון אלהים, שאין לעמוד בפניו – (נב): **ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם – וישתחו ארצה (הודה) לד' (על רוב חסדו – כמשמעות שם-הוויה בנאומו ובסיפור כולו).**

העבד חשב לתומו, שבזאת תמה שליחותו – וכי לא יזדקק עוד למופת האלוהי – וטעה: אמנם, כנוהל המקובל, לאישור העסקה – (נג) **ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה – האשה – לא הנערה! (לאחר ש) ומגזנת (כבר – עבר מוקדם) נתן לאחיה ולאמה.**

לאחר מכן הוסיף וחתם את העסקה, כנהוג, בסעודה (נד): **ויאכל וישתו הוא²² והאנשים אשר עמו.**

כאן מסתיימים אירועי היום.

ברם (נד2) אחרי וילינו – **ויקמו בבקר – ויאמר ("הוא"): שלחני לאדני.**

להפתעתו (נה), **ויאמר אחיה ואמה: תשב הנערה – הצעירה, לא רבקה, האשה – אתנו ימים או עשור, אחר תלך.**

לבן, המוכר לנו מהסיפור המקביל בחרן – כמי שהערים על יעקב – לא קיבל, כמסתבר, את הסכמתו של האב, בתואל – למעשה הערמה, שעשה בְּשִׁלּוּחַוֹ של דודו, אברהם "נשיא האלהים"; לפיכך, בהעדר מופגן של האב ממעמד הפרידה – מנהל לבן את ניסיון הסחיטה בנוכחותה (אפשר הכפויה) של האם בלבד.²³

20. עניינה במשמעות "נשא קול" – לפתיחת דברים. ראו המלון החדש לתנ"ך, ענה 11. הרים קול; מנחם-צבי קדרי, **מילון העברית המקראית** רמת גן, תשס"ו – 2006, הערך השני ענה קל: שר, קרא בקול.

21. ראו שמות ו', כח; וראו הושע א', ב. (רש"י על-אתר, וכן בידעת מקרא). מכאן לשון "דבר" (עשרת הדברות) בלשון חז"ל – לציון מצוות שניתנו בגילוי אלוהי (להוציא מפרשנות הנוצרים-המינים).

22. היוזם – ראו קריאתנו – ביאורנו לכתוב לעיל כ"ד, טו: **ויהי הוא טרם כלה לדבר.**

23. המחבר מנסה לקשור (עמ' 212) את ההיפותזה הרדיקלית, שרבקה אכן אינה יודעת את זהותו של העבד אפילו בשלב היציאה לדרך, גם אם אינה פטורה לגמרי מקשיים – בחידה עתיקה: 'היעלמותו המוזרה מן הטקסט של בתואל. פתרונו: השיחה הלילית בין שלושת הגברים מתנהלת בבית האב, ועל כן רבקה, המתגוררת באגף האחר, אינה יכולה לשמוע אותה. (בניגוד לפסוקית האומרת: **הנה רבקה לפניך** – ראו הערה 13 על-אתר). לעומת זאת, כשפונה העבד לתת מתנות, הוא הולך לבית האם מלווה בלבן (ולמה אין בתואל, האב, מצטרף? אפשר, בשונה מבנו, לבן, הוא "שונא מתנות" . . .). ולכן המתנות הן רק לרבקה, לאם ולאח, ולא לבתואל. גם בבוקר,

בתגובתו – שוב נזקק העבד למופת האלהי (נו): **וַיֹּאמֶר** ("הוא") **אֱלֹהִים: אַל תֵּאָחֲזוּ אֵתִי, וְדַ**
(אלהי החסד) הצליח דרכי – שְׁלַחֲנוֹנִי, וְאֹלֶכְהָ לְאֲדָנָי!

בתגובה באה, בערמה, הצעת פשרה, כביכול (נו): **וַיֹּאמְרוּ: נִקְרָא לְנַעֲרָה** (לא האשה), **וְנִשְׁאַלְהָ**
אֵת פִּיהָ: נַעֲרָה צַעֲרִירָה, מִן הַסֵּתֶם, לֹא תַעֲזֹב אֶת בֵּית מִשְׁפַּחְתָּה וְתֵלֶךְ אַחֲרַי אִישׁ זָר אֶל אֶרֶץ
רחוקה.

להפתעתם, רבקה אינה משתתפת במשחק (נח): **וַיִּקְרָאוּ לָרַבְקָה** (לא "נערה" – ניצבת מולם).
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ: הַתְּלַכִּי עִם הָאִישׁ הַזֶּה ?! – נעימת הקול, המצטרפת לביטוי "האיש הזה",
ותנועת היד הנלווית אליה – ביטאו יחס של ביטול, זלזול – אם לא שאט נפש – באיש הזר
והמוזר.²⁴

תשובת רבקה כלה ונחרצה (נח2): **וַתֹּאמֶר** (מיד ובתקיפות): **אַלֶּךְ!**

מכאן ועד סוף הסיפור כובשת רבקה את הבמה על כורחם (נט-ס): **וַיִּשְׁלַחוּ** (כל בני משפחת נחור
– מן הסתם גם בתואל – ליוו) **אֶת רַבְקָה אֶחָתָם** (=בת משפחתם), **וְאֵת מִנְקָתָהּ, וְאֵת עַבְד**
אֲבֵרָהּ וְאֵת אֲנָשָׁיו, לאחר ש(מאוחר שהוא מוקדם) **וַיְבָרְכוּ אֶת רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ: אַחֲתָנוּ**
(=בת משפחתנו), **אֵת הַיֵּי לְאַלְפֵי רַבְבָּה – וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר שְׁנָאִיו.**

התמונה מסתיימת בכתוב (סא): **וַתִּקַּם רַבְקָה וַנַּעֲרָתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמָלִים – וַתֵּלְכֶנָּה אַחֲרַי**
הָאִישׁ – בניגוד לכינויו לעיל (נח): "האיש הזה" – האיש כאן הוא האיש החשוב,²⁵ המפליא
לעשות.

מכאן ואילך חוזר "העבד" למלא את שליחותו – כדברי הכתוב (סא2): **וַיִּקַּח הָעַבֵּד אֶת רַבְקָה**
וַיֵּלֶךְ (בהיפוך הכיוון, אשר ממנו יצא (כ"ד,י): **וַיֵּלֶךְ אֶל אֲבֵרָהּ**): העבד הולך אל מקום
מגורי אברהם (כ"א): **אֶרֶץ הַנֶּגֶב**²⁶ – מקום משכן בנו, יצחק – כמבואר בסמוך (סב2): **וְהוּא**
יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב.

וכך, במערכה האחרונה של הדרמה (סב-סז), מתחולל המפגש בין החתן הנעלם – יצחק (ובשמו
המפורש – שישה אזכורים בקטע כה קצר) – ובין רבקה, הנערה, ההולכת אחר "האיש"
המופלא, כשהיא סקרנית לראות את מי שאמור להיות אדוניה (סב-סה):

וַיִּצְחַק בָּא מִבּוֹא (מִן הַדֶּרֶךְ בּוֹאֲכָה – הַמּוֹבִילָה אֵל) בָּאֵר לַחַי רֹאִי – וְהוּא (בהיותו אותה שעה)
יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב (עם אביו אברהם – כמבואר לעיל). **וַיִּצְא יִצְחָק לִשְׁוֹת בַּשָּׂדֶה** (במרחב הפתוח)
לַפְּנוֹת עֵרֶב – וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים.

מן הסתם, הבין, כי הם אותם (י): **עֲשׂוּרָה גַמְלִים מִגַּמְלֵי אֲדָנָיו**, שנטל עמו העבד.

לעומתו, רבקה, המיוודעת על ידי העבד, כי הגיעו אל קרבת בית אברהם, משערת, כי החתן
הנעלם הוא האיש, המתגלה לעיניה מרחוק, ועל-כן, לאחר **שִׁתְּשָׂא רַבְקָה אֶת עֵינֶיהָ, וַתִּרְא אֶת**

כשהעבד מבקש לקחת את רבקה, ברור, שהוא פונה לבית האם, ובתואל איננו שם, ומדברים אל העבד רק לבן
והאם.. (וקשה: מדוע יימנע האב מלהיפרד מבתו, בצאתה מבית אמה, בדרכה לארץ רחוקה?).

24. ראו ירמיה כ"ב, כח, ל: **הַעֲצֵב נִבְזָה נִמְוָץ הָאִישׁ הַזֶּה, כְּנִיהוּ, אִם כְּלִי אֵין חֲפֵץ בּוֹ – – – הָאִישׁ הַזֶּה – – –**
לֹא יִצְלַח – – – וראו דברים כ"ב, טז: **אֵת בְּתִי נִתְּתִי לְאִישׁ הַזֶּה – – –** והשוו במדבר י"א, יב; חגי א'ב; ב'י, יד
ועוד במקרא.

25. השוו לדברי חז"ל על הכתוב (שמות ב', כא): **וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ – וַיִּתֵּן אֶת צִפְרָהּ, בְּתוּ, לְמִשָּׁה –**
בתנחומא שמיני ט: ואין אומרים 'איש' אלא לאדם חשוב.

26. ראו הערה 16 לעיל.

יצחק – ותפל מעל הגמל (רכנה כלפי מטה על מנת לברר)²⁷ **ותאמר אל העבד: מי האיש הזה הלך בשדה לקראתנו?**

רבקה מתרשמת מן **האיש** הנראה מרחוק, ההולך במודע לקראת **העבד** והשיירה. ולפיכך, משמתברר לה, כי האיש הוא אכן אדוניה²⁹ – **ויאמר העבד: הוא אֶדְנִי!** – (והיא מיד) **ותקח הצעיף ותתכס**.³⁰

המחזה מסתיים בגלגול, חוזר בשלישית, של **הדברים** הפלאיים **האלה** (כח2) אשר אירעו – **על עין המים**; ותוצאותיהם – כי **מד' יצא הדבר** (ג):

לשון הדברים כאן קצרה, והיא ניתנת להרחבה (סו):

ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה:

ברובד **הגלוי** – אשר עשה **העבד**; ברובד **הנסתר** – אשר עשה **אלהים**, ברוב חסדו, עם אדונו – כלשון הכתובים (סוף יד): **ובה אדע, כי עשית חסד עם אדוני**; (מט) **ועתה אם ישכם עֲשִׂים חסד ואמת עם אֶדְנִי, הגידו לי**. רוצה לומר: רבקה היא הכלה היעודה – כי (ג) **מד' יצא הדבר!**

לפיכך (סו) נושא יצחק את רבקה לאשה, ובמסגרת המאהל ('אהל' = משפחה) של בית אברהם – מכניס אותה לאהל אמו – כלשון הכתוב (עבר מוקדם): **ויביאה יצחק האהלה שרה אמו** (לאחר ש) **ויקח** (נשא) **את רבקה ותהי לו לאשה**³¹ – מן הסתם, בנוכחות אביו וכל בית אברהם.

ולסיום "טוב" של סיפור הדברים – מציין הכתוב, בהבלטת יתר: **ויאהבה** – ביטוי נדיר במקרא,³² ומקבילתו, מבחינת הסיפור, על העין בחרן, הכתוב (כ"ט, יח): **ויאהב יעקב את רחל**. הכתוב מוסיף ומבאר: עם נישואיו לרבקה – יצחק, שכבר ראינוהו לעיל (סב) בלתי-תלוי באביו, אברהם: **ויצחק בא מבוא באר לחי ראי – והוא יושב בארץ הנגב** – בסמוך למאהל של אביו³³ – משלים עתה את 'בגרותו' – והוא נפרד גם מתלותו הריגושית באמו שרה (סז): **וינחם יצחק אחרי אמו**.

יצויין, כי בפרשנותנו קיבלנו את הטענה של מנחם פרי (עמ' 193), שמאחורי כל סיפור מקראי 'חבוי' סיפור נגדי, וכי הסיפור הנגדי הזה משתתף בקונפליקט של אידאולוגיות, אלא שאנו קראנו בדרך אחרת את שמתחולל במפגש שבין העבד ורבקה – בעימות עם הסיפור הנגדי על אודות המפגש שבין יעקב ורחל:

גם אנו ראינו בסיפור המקראי (שם בהמשך עמ' 193) זירה של דיאלוגיות אידאולוגיות, רב-קוליות של פרספקטיבות ושל אגינדות אנושיות מתנגשות, שבסופו של דבר משועבדות לתכנית

27. השו"מ ל"ב ה', כא; ובדומה – יהושע ט"ו, יח = שופטים א', יד (הפועל: צני"ח).

28. ראו א' אבן שושן, **המלון החדש**, ירושלים 1972, עמ' 270: "הלזה" – מלת רמז לזכר הנראו מרחוק.

השו"מ בראשית ל"ז, יט: **הנה בעל החלומות הלזה בא**.

29. השו"מ תהלים מ"ה, יא-יב.

30. כמסתבר, כדרך הנשים הארוסות, בארם נהרים – בבית נחור, ושלא כמנהג הנשים בבית אברהם.

ראו בראשית כ', טז. זאת – כדי למנוע טעות חוזרת (כפי שיקרה ליצחק ולרבקה). שרה מסתגלת לנוהג המקומי – ומתכסה ברעלה – לציון היותה נשואה.

31. כאן נראו לנו לסיים את הכתוב באתנחתא.

32. ראו בראשית כ"ט, יח; ל"ד, ג; שופטים ט"ז, ד; שמו"ב י"ג, א; אסתר ב', יז; דהיי"ב י"א, כא. שמו"א י"ח, כ הוא הדוגמה היחידה בתנ"ך, במצוינת בה אהבת אשה את הגבר.

33. כלשון הכתוב שהבאנו לעיל (כ, א): **ויסע משם אברהם ארצה הנגב**.

אלוהית עליונה. אלא שהאגידות שעלו לנו – שונות משל המחבר, והתכנית האלוהית העליונה, שנתגלתה לנו – רחוקה מזו שהציג המחבר בניגוד לעלילה, שמצטיירת מקריאת המחבר – בקריאתנו אנו (עמ' 234):

העלילה, העולה מן הטקסט המקראי, נתפסת כעלילה בהשגחה אלוהית, כביטוי לרצון אלוהי – כלשון המחבר.

אנו השלמנו אותה, כהצעת המחבר (עמ' 238), בדרך של מילוי פערים:

אלוהים פועל בעלילה, ועלינו לשחזר את כוונותיו. ואכן מצאנו בקריאתנו – כבקשת המחבר (עמ' 217) – מקום לאלוהים עושה-החסד.³⁴

על יסוד האמור לעיל, נראה לנו להשיב בחיוב, על שאלת המחבר (עמ' 217): האין הקריאה שלי במכלול המקראי הפוכה-להכעיס, (והיא) השותלת בטקסט קולות שאינם שלו?

---

34. ובכך שחררנו את אלוהים – מלקנטר (עמ' 198); מאירוניה עצמית (עמ' 221); מלהתעלל (עמ' 247) ומלטרוף את הסדר הטבעי (עמ' 248).

